

INNOVATIEVERSLAVING IN HET ONDERWIJS: HOOG TIJD OM AF TE KICKEN

Onderwijsinnovatiekamers, innovatieversnellers, toekomstlaboratoria, innovatieprikkels op school. Soms krijg ik het idee dat ons onderwijs verslaafd is aan alles wat met het woord innoveren te maken heeft. Het ene innovatieve idee is nog niet af of er wordt alweer een volgend groot 'baanbrekend' nieuw project opgestart. Het lijkt wel of innovatie het verplichte juiste antwoord is op alle acute onderwijsvraagstukken anno nu. Want er worden heel wat innovatieprojecten opgestart in Nederland met prachtige termen: Spelend leren, de school als leerplein, 21st century skills of gepersonaliseerd leren. Als ik eerdere innovatietrajecten bestudeer kan ik maar weinig terugvinden over de daadwerkelijke effecten van dit soort trajecten en experimenten. Misschien is het makkelijker iets nieuws op te starten als de resultaten uitblijven dan te erkennen dat iets niet gewerkt heeft. Daarmee voorkom je ook gedoe. Maar het onderwijs heeft het al zo druk, komen al die extra innovatieprojecten ook nog op het bordje van een schoolteam? Ik heb altijd geleerd dat als er iets nieuws op het lijstje komt, er ook iets van af moet. Hoog tijd om te stoppen met al die innovatiedrang op scholen en eerst eens een paar praktische problemen op te lossen. Maar dan moeten scholen wel afkicken van al die extra innovatiebudgetten.

INNOVATIEBUDGET

Vreemd genoeg is er voor innovatie in het onderwijs meestal best een potje te vinden. En ik maar denken dat geldgebrek juist het probleem is op school. Zo hebben veel schoolbesturen moeite om hun gebouwen te onderhouden, of om een handvaardigheidsleraar aan te nemen. Laat staan om externe hulp in te schakelen om de leerlingen en leraren tegelijkertijd pauze te laten houden. Maar voor een reeks (innovatieve) scholingsactiviteiten, een spannend nieuw onderwijsexperiment of radicale innovatieagenda is gek genoeg wel budget te vinden. Volgens mij is één van de verklaringen te

vinden bij het Ministerie van Onderwijs. Want ook zij hebben een ambitieuze innovatieagenda. En daar is geld voor vrijgemaakt naast het bestaande financieringssysteem. Besturen en allerlei externe partijen starten allerlei innovatie trajecten om bij dat geld te komen. En daar zijn ze best goed in.

VOORBEELD UIT DE PRAKTIJK: HET LEERPLEIN EN ONLINE DASHBOARD

Ik sprak vorige week een leraar die me zuchtend vertelde hoe hij sinds dit schooljaar lesgeeft op een leerplein: 'Ik ben het overzicht kwijt. Ik geef instructie aan groepjes, maar zie niet meer hoe ze hier vervolgens mee aan de slag gaan. Het observeren, monitoren en bijsturen wordt gedaan door twee onderwijsassistenten op het leerplein. De binding met mijn leerlingen ben ik grotendeels kwijt en heb moeite zicht te houden op ieders ontwikkeling.'

Leerpleinen zijn vandaag de dag helemaal in op scholen en het innovatieve antwoord om leerlingen les te geven vanuit de *21st century skills*. Een leerplein is één grote ruimtes waar kinderen uit verschillende groepen gezamenlijk en zelfstandig werken aan opdrachten. De lokalen die overblijven zijn kleiner of soms helemaal afwezig. Op deze (halfopen) werkplekken wordt instructie gegeven door de leraar. Wat bovenstaande leraar ervaart is als volgt te verklaren:

- de leraar geeft de hele dag instructie en heeft minder zicht op de dagelijkse ontwikkeling van zijn leerlingen, Gerichtte bijsturing, begeleiding en aanmoediging is ook lastiger;
- het observeren op een leerplein wordt gedaan door de onderwijsassistent. Deze komt op zo'n leerplein nog meer veel variatie in niveaus tegen en heeft bovendien niet dezelfde bevoegdheid als een leraar. Zo mag hij of zij formeel geen instructie geven;
- het blijkt voor veel kinderen lastig om zich te concentreren op zo'n leerplein. Er is al gauw lawaai en de onderwijsvorm doet een sterk appel op de

discipline en verantwoordelijkheid van de kinderen zelf.

Een leerplein is voor veel scholen een prachtig innovatief idee, maar in de praktijk heel uitdagend om goed te laten werken. Het vraagt bijvoorbeeld veel meer afstemming in het team. De leraar die ik sprak kreeg tegelijkertijd te maken met nog een innovatief project: een nieuw digitaal leerlingvolgsysteem: 'Ik kan met dit online dashboard de ontwikkeling van mijn leerlingen invullen en monitoren. De criteria zijn 100% 'evidence based'. Alleen de lijst per leerling is zo lang en complex. Het bestaat uit allerlei subvragen over het persoonlijke leerproces van mijn leerlingen. Maar dat kan ik nu niet meer volgen omdat het grotendeels plaatsvindt op het leerplein waar ik veel minder ben.'

INNOVATIE ZIT IN ONS DNA

Ik vermoed dat elke gepassioneerde professional continue bezig is met dingen slimmer en handiger vorm te geven. Zelf vind ik het ook ontzettend interessant studies en artikelen te lezen over ontdekkingen en inzichten die mijn werk verrijken. Maar ik weet niet of het een goed idee is bij elk idee een nieuw project op te starten. Helaas verleiden al die extra financieringspotjes scholen om zich bezig te gaan houden met tal van minder urgente zaken. Het leidt af van de essentie van onderwijs. En natuurlijk zal er vast ook iets slagen, maar ik vermoed dat veel van de problemen van nu deels voortkomen uit die innovatieprojecten die bovendien onderliggende problemen in ons onderwijs verhullen. Bijvoorbeeld het oplopende lerarentekort van de afgelopen vijftien jaar, de toename van rumoer in de klas en de neergaande populariteit van directe instructie bij pabo's. Innovatie was het antwoord op alles. Het doet me denken aan het spreekwoord van Maslow: *'If all you have is a hammer, everything looks like a nail'*. Innovatieverslaving maakt het voor schooldirecteuren en leraren onnodig complex om aan de slag te gaan met 'simpele' oplossingen en verbeteringen in hun directe werkomgeving.

DE NIEUWE INNOVATIEHYPE IN ONDERWIJSLAND? GEPERSONALISEERD LEREN

Hét nieuwe woord in onderwijsland gonst al een paar maanden door de gangen: gepersonaliseerd leren. Gepersonaliseerd leren is een streven naar maximaal maatwerk voor elke leerling. Hoe jonger kinderen hiermee starten, hoe beter. Een prikkelende (slim gekozen) term. Durf maar eens tegen maatwerk te zijn: dat klinkt gewoon goed. Toch roept het allerlei fundamentele vragen op over leren op school:

- Kan een kind ook onpersoonlijk leren?
- Is het cruciaal dat alle schoolactiviteiten zich richten op maatwerk?
- En is gepersonaliseerd leren eigenlijk wel een antwoord op het neergaande reken- en taalniveau dat gebaat is bij heldere instructie en herhaling?

Misschien is het een beter idee om dit innovatiebudget te gebruiken om goede rekenlesboeken te ontwikkelen, de gymleraar in ere te herstellen of meer met muziek in de klas te doen. Ik vrees dat gepersonaliseerd leren een innovatie proefballon is die binnen vijf jaar ook weer doorgeprikt is. En dat werkelijke problemen hierdoor veel minder in de aandacht komen: denk aan de onderfinanciering van ons onderwijs, de brede ontkenning van wetenschappelijke inzichten over leren en kennisontwikkeling en hoe sommige schoolleiders zich te veel laten leiden door ideële onderwijsprincipes die in de praktijk averechts werken.

TOT SLOT: PLEIDOOI VOOR EEN ANTI-INNOVATIE TASKFORCE

Mijn voorstel is om een anti-innovatie taskforce op te richten. Ik zie een mobiel team voor me dat rondrijdt door Nederland en scholen bezoekt die op het punt staan te starten met een groot innovatieproject. Ze hebben maar één eis voordat groen licht wordt gegeven met een innovatietraject: het hele schoolteam moet de volgende vragen beantwoorden:

- Voor welk probleem is dit innovatieproject een antwoord?
- Zou dit budget ook een ander probleem kunnen oplossen?
- Waar werkt dit idee al? Let op: Scandinavische landen tellen niet mee.
- Is er een onafhankelijk, wetenschappelijk openbare publicatie te vinden over de grondslagen en effecten van dit idee?
- Heeft het team zin om hiermee aan de slag te gaan?

Het zijn misschien niet de meest spannende vragen om te beantwoorden, maar ik denk dat ze zo maar eens buitengewoon innovatieve inzichten kunnen opleveren!

Dr. Tjip de Jong is zelfstandig onderzoeker, docent en adviseur leren en ontwikkelen. Hij is betrokken bij de master Leren en Innoveren Kind en Educatie op KPZ.

Dit artikel is eerder verschenen in NRC Onderwijsblog – 24 maart 2019